

Stanisław Siek, Jan Bielecki, Józef Bazylak

Postawy religijne młodzieży i ich związki z syndromami zachowań badanych testem MMPI

Studia Philosophiae Christianae 29/2, 212-218

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

- Nowak A. J.: *Osobowość sakramentalna*, Lublin 1992.
- Płużek Z.: *Psychologiczna analiza doświadczenia religijnego*, w: Słomka W. (red.), *Mistyka w życiu człowieka*, Lublin 1980.
- Popielski K.: *Koncepcja logoterapii V.E. Frankla i jej znaczenie w poradnictwie psychologiczno-pastoralnym*, w: Chlewiński Z. (red.), *Wybrane zagadnienia z psychologii pastoralnej*, Lublin 1989.
- Reist J. S.: *Telling The Truth: A Biblical View of Personality*, Burke T. J. (ed.), *Man & Mind: A Christian Theory of Personality*, Hillsdale 1987.
- Rudin J.: *Psychoterapia i religia*, tłum. T. Czarnawski, Warszawa 1992.
- Schweigerdt B.: *The gnostic influence on psychology: effects of the common heresy*, *Journal of Psychology and Theology*, 10 (1982) 3, 221—229.
- Terruwe A. A., Baars C. W.: *Integracja psychiczna*, tłum. W. Unolt, Poznań 1987.
- Tyrrell B.: *Christotherapie. Selbsterfahrung und Heilung*, Graz 1978.
- Vouakouanitou J.-C.: *Introduction a l'horathérapie*, *Le Saint-Esprit et le Chrétien*, 1 (1986) 1, 11—26.
- Vitz P.: *Psychology as Religion. The Cult of Self-worship*, Grand Rapids 1977.
- *Secular Personality Theories: A Critical Analysis*, w: Burke T. J. (ed.), *Man & Mind: A Christian Theory of Personality*, Hillsdale 1987.
- Zylicz P. O.: *Psychologia i religia. (Cz. I) Analiza wybranych zależności*, *Studia Philosophiae Christianae*, 29 (1993) 1.

STANISŁAW SIEK, JAN BIELECKI, JÓZEF BAZYLAK

**POSTAWY RELIGIJNE MŁODZIEŻY
I ICH ZWIĄZKI Z SYNDROMAMI ZACHOWAŃ
BADANYCH TESTEM MMPI**

**NIEKTÓRE PROBLEMY BADAŃ
NAD POSTAWAMI RELIGIJNYMI**

W ostatnich kilkunastu latach nastąpił w Polsce wzrost badań eksperymentalnych nad życiem religijnym młodzieży, jej postawami religijnymi, a szczególnie nad związkami postaw religijnych z innymi elementami struktury osobowości.

Autorów tych badań interesowało to, czy istnieją jakieś związki między pogłębionym życiem religijnym a inteligencją młodzieży, strukturą temperamentu i charakteru, poziomem eksto-introwersji, nasileniem lęku, agresywności, empatii, poczucia winy i wieloma innymi cechami osobowości.

Polskie badania postaw religijnych nawiązują do nurtu, który zapoczątkowali tacy autorzy jak French (1947), Brown i Lowe (1951), Lawson i Ross (1954), Rochedieu (1962), Baither i Saltzberg (1978).

Badaniami związków postaw religijnych z innymi elementami struktury osobowości zajmowali się w Polsce w ostatnich latach Chlewiński (1973, 1976, 1981), Prężyna (1981), Bazylak (1984). Autorzy ci badali związki postaw religijnych z grupami cech osobowości grupowanych

według różnych modeli struktury osobowości. Były badane związki postaw religijnych z grupami cech według modelu Cattella, psychoanalitycznego, Guilforda, Allporta, Murraya, Gougha. Nikt jednak nie badał dotychczas związków postaw religijnych polskiej młodzieży z syndromami zachowań badanych testem MMPI. Temat ten podejmuje niniejsza praca.

Jej celem jest próba oceny związków między nasileniem postawy religijnej a nasileniem syndromów badanych testem MMPI.

Test MMPI jest powszechnie znany wśród psychologów zarówno za granicą jak i w Polsce. Jest to jedno z najczęściej stosowanych narzędzi w psychologii klinicznej i poradnictwie psychologicznym.

Test ten bada skłonności czy dyspozycje człowieka do zachowań neurotycznych i psychotycznych oraz ogólne nastawienie obronne (Płużek, 1971).

Poszczególne skale tego testu oceniają nasilenie występowania różnych grup zachowań, normalnych, z pogranicza normy i patologii, a szczególnie syndromy zachowań:

- hipochondrycznych
- depresyjnych
- histerycznych
- psychopatycznych
- psychastenicznych
- paranoicznych
- maniakalnych

Interesujące zatem jest pytanie jakie mogą być związki postawy religijnej ze skłonnościami do np. reakcji hipochondrycznych, depresyjnych, psychastenicznych, maniakalnych, lub związki z nastawieniami obronnymi, które badają tak zwane skale kontrolne.

Badania te traktujemy jako wstępne, sondażowe, dlatego materiał badań stanowi niezbyt wielka grupa młodzieży żeńskiej: 30 osób, uczennic trzecich klas licealnych w Staszowie. Wiek badanych 17—18 lat. Badania przeprowadzono w roku 1991.

Do badań postawy religijnej posłużyliśmy się często do tego celu stosowaną w Polsce „Skalą postaw religijnych Prężyny” (Prężyna, 1968).

Przez postawę rozumiemy nabytą cechę osobowości, która warunkuje określony sposób zachowania się człowieka wobec określonej grupy ludzi, rzeczy i idei. Każda postawa charakteryzuje się określonym:

- przedmiotem — ludzie, idee, rzeczy
- kierunkiem — aprobata, dezaprobata, miłość, nienawiść, obojętność, zaciekawienie, sympatia, wrogość
- intensywnością.

Intensywność mierzy się siłą reakcji człowieka na przedmiot postawy, intensywnością i jakością reakcji w jakich wyraża się to co nazywamy kierunkiem postawy. A więc siłą aprobaty, niechęci, sympatii, agresywności, częstością występowania tych reakcji z chwilą nawiązania kontaktu z przedmiotem postawy.

Najsłabiej każda postawa wyraża się w myślowym lub słownym zgodzaniu się lub niezgodzaniu, silniej wtedy kiedy określonym myśлом i wyobrażeniom towarzyszą emocje np. gniewu, miłości, sympatii, jeszcze silniej kiedy osoba aprobując przedmiot postawy angażuje się w związek z tym w jakąś działalność. Najsilniej wtedy, kiedy postawy wywierają wpływ na linie całego życia.

- Trybusiewicz wyróżnia trzy odmiany postaw religijnych:
- postawy tradycjonalistyczne; tu na pierwszy plan wysuwa się spełnianie praktyk religijnych bez głębszego zaangażowania wiary w życie,
 - postawy emocjonalne, które charakteryzują się głównie uczuciowym podejściem do religii,
 - postawy intelektualne, które według autora byłyby najwłaściwsze, cechowałaby je potrzeba poznawcza, duża tolerancja i odrzucenie zewnętrznych form religijności (Mika, 1972, s. 148—149).

Postawa religijna według Wilemskiego to: „stan i ukierunkowanie umysłu i woli, dzięki któremu człowiek uznaje w myśl określeń Kościoła rzeczywiste istnienie jedynego Boga osobowego, ujmuje sens swojego „ja” i otaczającego świata w stosunku do Niego; oddaje Mu należną cześć, stosuje osobiste postępowanie do Jego praw” (Wilemski, 1964, s. 81—82).

W badaniach naszych zastosowaliśmy jak już wspomniano metodę badania postawy religijnej opracowaną przez Prężynę i przyjęliśmy jego określenie postawy religijnej. Definiuje on postawę jako: „względnie stałe pozytywne lub negatywne ustosunkowanie się (intelektualne, emocjonalne i behawioralne) jednostki wobec nadprzyrodzoności”. W tym rozumieniu postawy religijnej uwzględnia uznanie Boga jako Stwórcy Świata i jako cel ostateczny człowieka oraz okazywanie Bogu należnej Mu czci i szacunku poprzez spełnianie Jego woli (Prężyna, 1973, s. 41—57).

INTENSYWNOŚĆ POSTAWY RELIGIJNEJ A NASILENIE NIEKTÓRYCH SYNDROMÓW ZACHOWAŃ BADANYCH TESTEM MMPI

Zastosowana przez nas metoda badania postawy religijnej, opracowana przez Prężynę, ocenia nasilenie aprobaty chrześcijańskiej doktryny religijnej i stopień wpływu tej doktryny na codzienne postępowanie człowieka. Im większa intensywność postawy religijnej tym głębsze życie religijne jednostki i większy wpływ religii na codzienne postępowanie.

Metoda opracowana przez Prężynę ma dobrze obliczoną na polskim materiale trafność i rzetelność i ma dobre walory diagnostyczne (Prężyna, 1968).

W interpretacji wyników badania testu MMPI opieraliśmy się na podręczniku Płużek, która robiła specjalne badania diagnostyczności tego testu w Polsce (Płużek, 1971).

Przechodzimy teraz do psychologicznej analizy związków statystycznych między wynikami badań postawy religijnej młodzieży i nasilenia syndromów zachowań badanych testem MMPI.

Dane statystyczne wyników badań obu zmiennych zawierają tabele nr 1 i 2. Tabela nr 3 przedstawia współczynniki korelacji obliczone między tymi dwiema zmiennymi obliczonymi według wzoru Pearsona.

N	\bar{X}	S	D _{max}
30	5,84	0,59	0,096

Tabela 1. Dane statystyczne badania intensywności postawy religijnej SR Prężyny

L.p.	Nazwa skali	N	\bar{X}	S	D _{max}
1.	L — skala kłamstwa	30	3,93	1,82	0,168
2.	F — skala ważności	30	13,20	3,05	0,150
3.	K — skala postawa wobec badania	30	12,03	3,26	0,122
4.	Hp — hipochondria	30	8,57	2,82	0,137
5.	D — depresja	30	23,07	4,05	0,108
6.	Hy — histeria	30	19,80	4,09	0,125
7.	Ps — psychopatia	30	19,30	3,82	0,116
8.	MK — męskość— kobiecość	30	31,43	2,44	0,180
9.	Pa — paranoja	30	15,33	2,60	0,132
10.	Pt — psychastenia	30	24,77	6,30	0,121
11.	üc — schizofrenia	30	24,60	7,17	0,111
12.	Ma — mania	30	4,74	4,74	0,122

Tabela 2. Przedstawia dane statystyczne wyników badań testem MMPI

— r_{xy} Pearsona — współczynnik korelacji Pearsona,
— D_{max} — współczynnik Testu Kolmogorowa

Do badania normalności rozkładu wykorzystano Test Kołmogorowa. Wartości krytyczne D(α ; N) dla N > 20 wyznacza się z relacji:

$$D(\alpha; N) = \begin{matrix} 1,36 \sqrt{N} & \text{dla } \alpha = 0,05 \\ 1,63 \sqrt{N} & \text{dla } \alpha = 0,01 \end{matrix}$$

Wartości krytyczne:

$$D(\alpha, N) : \begin{matrix} D(0,05 ; 30) = 0,248 \\ D(0,01 ; 30) = 0,298 \end{matrix}$$

(Góralski, 1974, s. 228).

Lp.	Nazwa skali	Intensywność postaw religijnych
1.	L — skala kłamstwa	.21
2.	F — skala ważności	.07
3.	K — skala postawa wobec badania	.00
4.	Hp — hipochondria	— .48 **
5.	D — depresja	— .56 **
6.	Hy — histeria	— .30 *
7.	Ps — psychopatia	— .23
8.	MK — męskość—kobiecość	.26
9.	Pa — paranoja	— .18
10.	Pt — psychastenia	.06
11.	üc — schizofrenia	.00
12.	Ma — mania	— .26

Tabela 3. Przedstawia korelacje między wynikami badań testem MMPI a skalą intensywności postaw religijnych W. Prężyny

Z tablicy nr 3 wynika, że intensywność postawy religijnej próbki polskiej młodzieży żeńskiej koreluje z trzema syndromami zachowań badanych testem MMPI. Z syndromami zachowań hipochondrycznymi, histerycznymi i depresyjnymi. Są to korelacje ujemne o $r^{xy} = 0,48$; $0,56$; $0,30$. Korelacje te są istotne na poziomie $0,01$; $0,001$; $0,05$.

W oparciu o te dane można wyciągnąć następujące wnioski:

WNIOSKI OGÓLNE, Dyskusja Wyników

Ujemne korelacje między wynikami badań intensywności postawy religijnej i skłonności do zachowań hipochondrycznych, depresyjnych i histerycznych upoważniają do wniosku, że im intensywniejsza postawa religijna, im bardziej rozbudowane życie religijne, im większe miejsce znajduje ono w życiu psychicznym badanej próbki młodzieży, tym mniejsza jej skłonność do zachowań hipochondrycznych, depresyjnych i histerycznych.

Oznaczałoby to, że z intensywnością życia religijnego idzie w parze mniejsza skłonność do nastawień hipochondrycznych, nadmiernego interesowania się stanem swego zdrowia, dopatrywania się w sobie objawów różnych chorób, ograniczania aktywności i ograniczania kontaktów z ludźmi, ze względu na stan zdrowia.

Oznaczałoby to także, że z intensywnością życia religijnego idzie w parze rzadsze przeżywanie reakcji depresyjnych takich między innymi jak poczucie mniejszej wartości, apatii, wzmożonego samokrytycyzmu, utraty napędu życiowego, pesymizmu, natrętnych przykrych myśli.

Ujemne korelacje między intensywnością postawy religijnej, a syndromem zachowań histerycznych, pozwalają przypuszczać, że bardziej religijne dziewczęta naszej próbki rzadziej niż inne przeżywają i ujawniają reakcje histeryczne takie np. jak kołatanie serca, bóle w jamie brzusznej, torsje, zawroty głowy, uciekanie w chorobę, żeby uniknąć odpowiedzialności za swoje postępowanie.

Badania nasze potwierdzają wartość religii dla zdrowia psychicznego i jej wartość psychoterapeutyczną. Z badań Bazylaka nad postawami religijnymi wynika, że osobowość osoby o intensywnej postawie religijnej oscyluje w kierunku organizacji cech i reakcji osobowości określanych przez Allporta jak osobowość dojrzała (Bazylak, 1984, s. 179).

Również badania Chlewińskiego nad związkami postaw religijnych z osobowością wskazują, że religia może pełnić pozytywną rolę psychoterapeutyczną (Chlewiński, 1982, s. 179).

Jak już wspominaliśmy wyniki naszych badań traktujemy jako pilotażowe. Problem ten wymaga dalszych pogłębionych analiz w oparciu o badania dużych próbek statystycznych.

BIBLIOGRAFIA

- Adamski F.: *Postawy i praktyki religijne młodzieży*, ZNAK nr 3, (1976).
- Bazylak J.: *Postawy religijne młodzieży i ich związki z wybranymi elementami osobowości*, ATK, Warszawa 1984.
- Bazylak J.: *Postawa religijna a potrzeby psychiczne młodzieży*, Ate-neum Kapłańskie, t. 98 (1982) z. 1, 90—100.
- Bazylak J.: *Lęk a postawy religijne*, *Studia Philosophiae Christianae*, 8 (1972) nr 2, 8—20.

- Bazyłak J.: *Zależność między postawą religijną a samodzielnością młodzieży*, NOVUM, nr 5 (1973).
- Bazyłak J.: *Źródła postaw religijnych*, *Studia Philosophiae Christianae*, 17 (1981) nr 2, 7—18.
- Bazyłak J.: *Dyspozycje temperamentu w ujęciu Strelaua a postawy religijne młodzieży*, *Studia Philosophiae Christianae*, 18 (1982) nr 2, 21—39.
- Bazyłak J.: *Religijność i próby jej badania w psychologii*, w: *Kształty religijności*, red. S. Roztworowski, NOVUM, Warszawa 1977, 95—112.
- Chlewiński Z.: *Postawy a cechy osobowości*, Lublin 1987.
- Chlewiński Z.: *Rola religii w funkcjonowaniu osobowości*, w: *Psychologia religii*, red. Z. Chlewiński, Lublin 1983, 170—187.
- Góralski A.: *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii*, Warszawa, 1976.
- Guilford J. P., Comrey A. L.: *Pomiar w psychologii*, Wrocław 1961.
- Hurlock E. B.: *Rozwój młodzieży*, Warszawa 1965.
- Kłosowska A.: *Kulturowe uwarunkowania postaw*, w: *Teorie postaw*, red. S. Nowak, Warszawa 1973.
- Kreutz M.: *Rozwój psychiczny młodzieży*, Wrocław 1948.
- Kuczkowski W.: *Podstawy psychopatologii religijności*, w: *Psychologia religii*, red. Z. Chlewiński, Lublin 1982, 179—180.
- Kwiatkowski W.: *Wyniki badań eksperymentalnych z psychologii religii za okres lat pięćdziesięciu*, *Collectanea Theologica*, 29 (1958) t. 1—4, 178—268.
- Lapińska R.: *Psychologia wieku dorastania*, Warszawa 1966.
- Marody M.: *Sens teoretyczny a sens empiryczny pojęcia postawy*, Warszawa 1976.
- Mądrzycki T.: *Postawy a działanie*, *Przegląd Psychologiczny*, nr 1 (1978) 19—32.
- Mądrzycki T.: *Postawy jako składnik osobowości*, *Przegląd Psychologiczny*, nr 8 (1964) 105—122.
- Mądrzycki T.: *Psychologiczne prawidłowości kształtowania się postaw*, PZWS, Warszawa 1970.
- Murawski R.: *Rozwój religijny*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. R. Murawski, Warszawa 1989, 70—75.
- Nowak S. (red.): *Teorie postaw*, Warszawa 1973.
- O'Doherty E. F.: *Religia a zdrowie psychiczne*, ZNAK, 8—9 (1958) 1074—1076.
- Pawelczyńska A.: *Dynamika i funkcje postaw wobec religii*, *Studia Socjologiczno-Polityczne*, nr 10 (1961) 71—73.
- Pomianowski R.: *Psychologiczne problemy kształtowania się religijności i jej dewiacje*, *Seminare*, 1, Kraków, 1975, 152—179.
- Plużek Z.: *Wartość testu WISKAD—MMPI dla diagnozy różnicowej w zakresie nozologii psychiatrycznej*, Lublin 1971, KUL (skrypt).
- Prężyna W.: *Funkcje postawy religijnej w osobowości człowieka*, KUL, Lublin 1981.
- Prężyna W.: *Intensywność postawy religijnej a osobowość*, KUL, Lublin 1981.
- Prężyna W.: *Koncepcja postawy w psychologii*, *Roczniki Filozoficzne* 14 (1967) z. 4, 25—38.
- Prężyna W.: *Obraz siebie a intensywność postawy religijnej*, *Roczniki Filozoficzne*, 23 (19975) nr 4.
- Prężyna W.: *Skala postaw religijnych*, *Roczniki Filozoficzne*, 16 (1968) z. 4, 75—89.

- Prężyna W.: *Zasadnicze źródła postaw*, Roczniki Filozoficzne, 21 (1973) z. 4, 121—130.
- Rembowski J.: *Postawy i ich związki z cechami osobowości*, Kwartalnik Pedagogiczny, 11 (1966) nr 4, 115—127.
- Reykowski J.: *Postawy a osobowość*, w: *Teorie postaw*, red. S. Nowak, Warszawa 1973, 89—121.
- Sanocki W.: *Kwestionariusze osobowości w psychologii*, PWN, Warszawa 1978.
- Siek S.: *Rozwój osobowości*, ATK, Warszawa 1976.
- Tyborowska K.: *Dyskusja o postawach*, Psychologia Wychowawcza, 2 (1961) 222—229.
- Weiner I. B.: *Zaburzenia psychiczne w wieku dorastania*, Warszawa 1977.
- Zawadzki B.: *O badaniu postaw*, Polskie Archiwum Psychologii, T. 7 (1934—1935) 122—138.

M. Porowski: *Kamień i chleb. (Studium z dziedziny polityki penitencjarnej)*, Warszawa 1993, ss. 421

Współczesna literatura psychologiczna poświęca wiele miejsca teoretycznemu i praktycznemu rozumieniu pojęcia „psychologiczny problem”. Pojęcie to obejmuje zarówno czynniki sytuacyjne, jak wewnętrzne stany i przeżycia jednostki, z którymi wiąże się niepokój, napięcie, lęk wymagające interwencji z zewnątrz, pomocy innych ludzi. Pomoc może mieć charakter profesjonalny i nieprofesjonalny. Są to zarówno indywidualne sytuacje wyboru i działania, jak i uczestnictwo w relacjach interpersonalnych.

Problem psychologiczny może dotyczyć zaspakajania psychicznych, społecznych i duchowych potrzeb jednostki. Może obejmować procesy wartościowania, podejmowania decyzji i działania.

Specyficzną grupę „z problemem psychologicznym” tworzą osoby naruszające moralny, obyczajowy i prawny ład społeczny. Z jednej strony, wpływają destruktywnie na funkcjonowanie struktur społecznych, swoją działalnością wyrządzają szkody, ból, cierpienie innym, z drugiej — poddawane sankcjom prawnym i społecznym, a szczególnie karze pozbawienia wolności same cierpią. A ich biologiczne, psychiczne i duchowe potrzeby podlegają deprivacji.

Książka M. Porowskiego to bogate, wnikliwe i wszechstronne studium historyczne, jurydyczne i psychologiczne o organizowaniu pozainstytucjonalnej pomocy dla rozwiązywania „problemów psychologicznych” więźniów.. To książka o motywach organizowania pomocy, o jej formach i obrazie więźnia od początków chrześcijaństwa do czasów współczesnych.

Żywo dziś dyskutowana i rozwijana idea działań samopomocowych, jak to zostało w książce udokumentowane, ma długą tradycję i wywodzi się z chrześcijańskiej idei miłości i miłosierdzia.

Przeglądając spis treści czytelnik nie może spodziewać się tej rozległości i głębokości analizowanych zagadnień, na które napotyka się w trakcie czytania Czytelnik, który nastawia się na studium o przemianach więziennictwa na tle przemian doktryny prawa doznaje przyjemnej niespodzianki. Praca nie ma charakteru poważnych roz-